

Stil bij namen Joodse patiënten die levend werden verbrand

Bij GGNet in Warnsveld is de moord op de twintig Joodse psychiatrische patiënten herdacht. Het is een pikzwarte bladzijde in een toch al inтриest geschiedenisboek. „Het werd hen niet vergund vergast te worden: ze werden in een kuil gegooid en levend verbrand.”

Opperrabbin Binyomin Jacobs met naast zich burgemeester Wimar Jaeger bij de herdenking van de moord op de twintig Joodse patiënten uit Groot Graffel. © Peter Zandee

Door Peter Zandee 21 april 2023

‘De kudde zag het en liet het gebeuren’

Nazi’s wilden uit ‘rassenhygiënische’ overwegingen van de Joden af. Ook voor mensen met lichamelijke en geestelijke beperkingen werd al vroeg een ‘euthanasieprogramma’ ontwikkeld. Joodse psychiatrische patiënten waren in die optiek dubbel waardeloos. Opperrabbin Binyomin Jacobs schetst het lot van de twintig Joodse patiënten van Groot Graffel en het Oude en Nieuwe Gasthuis in Zutphen zoals het was. „*Na de ontruiming van het Apeldoornsche Bosch, waren in april 1943 hier de Joodse patiënten aan de beurt. Samen met vrijwillige begeleiders werden ze op de trein gesmeten. Het was hen, eenmaal in Sobibor, niet vergund om vergast te worden. Ze werden in een kuil gegooid en levend verbrand.*”

‘Wie de Shoah overleefde, was geestelijk vermoord’

Op plaquettes bij de oude poort van Groot Graffel staan de twintig patiënten nu met naam, geboorte- en sterfdatum vermeld. Voor allen is die laatste datum 16 april 1943. Twee patiënten waren tot nu toe

anoniem: ze konden door hun beperkingen hun naam niet uitspreken en kregen zodoende slechts een streepje in de administratie van de Duisters. Historicus John Stienen achterhaalde hun namen. Dinsdag konden die zodoende alsnog worden opgelezen bij de herdenking van de moord op de Joodse patiënten. Opperrabbijn Binyomin Jacobs sprak het Joodse gebed voor de doden uit.

Psychiatrisch patiënt na de oorlog

Tegelijk wordt ook stilgestaan bij de Joden die de Tweede Wereldoorlog overleefden. De Eibergse Frieda Zion kwam na de bevrijding in de psychiatrische inrichting op Groot Graffel terecht. Zij overleed in 1985. Historicus Leo van Dijk deed onderzoek naar de familiegeschiedenis van de Zions in Eibergen. Hij lichtte bij de herdenking toe wat dezer dagen een artikel is in het Jaarboek Achterhoek en Liemers.

„Waar de jongens Zion die de oorlog hadden overleefd na de bevrijding de schouders eronder zetten om hun zaak in Eibergen weer op te bouwen, daar stortte Frieda psychisch in. Haar moeder en neven en nichten, ooms en tantes waren er allemaal niet meer; haar hele veiligheid was weggefallen. Je kunt niet een-op-een zeggen dat de oorlog overal debet aan was, maar ze was duidelijk getraumatiseerd geraakt. Zoals iedereen die de shoah heeft overleefd, psychisch verwond was.”

De plaquettes met daarop de namen van de twintig vermoorde Joodse patiënten van de inrichting in Warnsveld zijn in 2020 aangebracht op de vroegere toegangspoort. © Peter Zandee

Geestelijk vermoord

Rabbin Jacobs ziet het ook zo. „Voor wie de shoah overleefde, gold vaak: fysiek nog heel maar geestelijk vermoord. Wie de hel van de oorlog heeft overleefd en normaal is gebleven, die is gestoord...” Jacobs ziet anno 2023 hoe de onverdraagzaamheid ook tegenover Joden weer toeneemt. „Het komt in Nederland weer heel dichtbij. Op 9 april werd in Berlijn tijdens een demonstratie opgeroepen tot uitroeiing van Israël en de Joden. En vrijdag nog werd in Nederland een 14-jarige jongen met een keppeltje aangevallen op het schoolplein. En: de schoolleiding kon niets doen want het was na schooltijd; en de politie die de jongen wilde opzoeken, heeft op de een of andere manier zijn adres ook nog niet gevonden...”

Geen educatief project

Waarom herdenken? Ook die vraag wordt gesteld op de dag dat wordt stilgestaan bij de moord op de Joodse patiënten. „Je moet het niet degraderen tot een educatief project”, zegt de opperrabbin. „Antisemitisme uitroeien lukt niet. Eerder hadden de Joden Jezus vermoord; in de Middeleeuwen hadden we de pest veroorzaakt. Meer recent waren we van het verkeerde ras. Ik ben een zionist: er is altijd een reden om Joden te vervolgen. Over leren van het verleden: de enige wetmatigheid over leren van de geschiedenis is dat er nooit van wordt geleerd... En als je naar de oorlog kijkt: gesteld wordt dat 5 procent van de Nederlanders collaboreerde met de nazi's en 5 procent durfde te strijden tegen de bezetter. Maar die andere 90 procent? De kudde zag het en liet het gebeuren.”

Aanwezigen stonden bij de herdenking stil voor de namenlijst op de vroegere poort van Groot Graffel, waar ook bloemstukken werden gelegd en steentjes ter herinnering. © Peter Zandee

Bron: De Stentor

